

Hivern 2013

Democràcia, pluralisme, agonisme i antagonisme

Marc Sanjaume

Professor associat i investigador a la Universitat Pompeu Fabra

@marcsanjaume

A les eleccions del passat 25 de novembre de 2012 el dret a decidir saltà definitivament de la societat civil al Parlament de Catalunya. El concepte que popularitzà la Plataforma pel Dret de Decidir (PDD), des de 2005, apareixia al programa de totes les candidatures emmarcades dins el catalanisme[1]. Evidentment això no fou quelcom sobtat, diversos partits ja havien incorporat aquesta idea a les seves ponències, i el Parlament ja havia votat en diverses ocasions la seva adhesió al dret a l'autodeterminació al llarg dels darrers 30 anys[2]. En tot cas, el salt qualitatiu que vam veure les passades eleccions probablement no s'hauria produït –si més no amb la mateixa intensitat– sense la força que agafà amb les mobilitzacions de la societat civil. Aquestes mobilitzacions convertiren els comicis en unes eleccions excepcionals amb una taxa de participació inèdita del 69,6%. De fet, podem dir que l'emergència del dret a decidir no només situà aquesta idea al centre de la política catalana sinó que fins i tot transformà la manera de veure-la per part dels ciutadans. Des de mitjan 2011 les enquestes mostraven una tendència clara a l'hora de situar les eleccions al Parlament de Catalunya com les més importants per sobre de les eleccions al Congrés dels Diputats[3]. Així doncs, avui tenim un dret a decidir a l'agenda política catalana del qual en podem remarcar tres aspectes fonamentals: la radicalitat democràtica, la seva pluralitat i la combinació d'agonisme i antagonisme que representa.

Radicalitat democràtica

Dèiem que la societat civil fou el motor d'aquest salt del dret a decidir i ho ha fet emprant-lo com un marc cognitiu, o com un discurs cultural, per descriure un significat compartit: que Catalunya té dret a triar lliurement el seu futur. La necessitat de fer aquesta afirmació caracteritza molt bé la naturalesa inicial del dret a decidir com a marc d'un moviment social. La confiança i la cooperació, que són els pilars de tota acció col·lectiva, se serveixen de marcs cognitius ja que ajuden a justificar i a legitimar la protesta contra l'ordre establert (Tarrow, 1998). Les grans manifestacions viscudes els darrers anys (febrer del 2006; desembre 2007; juliol 2010; setembre 2012) han estat els punts àlgids d'un cicle de protesta engegat amb el procés de reforma estatutària i relançat després de la resolució sobre l'Estatut per part del Tribunal Constitucional.

Ara bé, més enllà de l'impacte mediàtic de les grans mobilitzacions, les consultes locals sobre l'Estat propi organitzades per la ciutadania arreu del territori han estat el substrat d'aquest moviment. La convocatòria d'Arenys de Munt el setembre del 2009 desbordà totes les expectatives i fou el detonant d'un seguit d'onades de consultes que finalment arribaren a 552 dels 947 pobles de Catalunya (representant un 77,5% de la població catalana), amb el vot de 800.000 persones i una taxa de participació global del 18,1% (Guinjoan i Muñoz, 2013). Precisament, l'efecte d'aquesta gran mobilització ciutadana no fou pas tant el resultat a favor o

en contra de l'Estat propi[4], ja que comptaren amb un vot majoritari dels independentistes convençuts, sinó la conscienciació del dret a qüestionar la ciutadania sobre el futur constitucional del país. A més a més, la infraestructura en xarxa emprada per organitzar la consulta a cada municipi no morí l'endemà dels comicis organitzats per la societat civil sinó que serví per a futures mobilitzacions. Per exemple, actualment l'Assemblea Nacional de Catalunya (ANC) aplega en seccions locals molts activistes que participaren a les consultes arreu del país.

Pluralisme

Si fem un cop d'ull als programes de les candidatures que incorporaren el dret a decidir podem observar que la pluralitat que caracteritza la societat civil, expressada per exemple a la gran manifestació de l'10 de juliol del 2010, es manté intacta en la seva translació a la política institucional[5]. El moll de l'os del dret a decidir, el respecte a les decisions democràtiques del poble català, és allò que tenen en comú els partits catalanistes. A partir d'aquí, la seva concreció procedimental (però també substancial) varia enormement i va des del seu exercici dins el marc estatal fins la ruptura de l'ordre establert a tots els nivells. Així, la superposició del marc cognitiu del dret a decidir amb la ideologia concreta de cada formació política ha generat una pluralitat d'interpretacions. CiU i ERC plantejaren el seu exercici acollint-se a la legalitat pròpia i europea preferint una negociació amb l'Estat però sense tancar la porta a l'unilateralisme.

D'altra banda, el PSC fixà el dret a decidir dins el marc institucional espanyol fent-ne una interpretació federal i rebutjant un exercici unilateral. ICV-EUiA, en una línia similar, emfatitzà el seu exercici per a establir una negociació bilateral amb l'Estat amb un dret a decidir a mig camí entre el marc espanyol i l'internacional. Finalment, la CUP-AE plantejà la seva posició en termes clarament rupturistes i vinculats a un procés constituent que inclouria el conjunt dels Països Catalans sense passar necessàriament per les institucions actuals. En major o menor mesura les candidatures d'esquerres, especialment, ERC, ICV-EUiA i la CUP-AE, vincularen el dret a decidir de manera ineludible a un canvi de model de democràcia i/o de sistema econòmic.

Agonisme i antagonisme

Podem afirmar que la institucionalització del dret a decidir ha permès allò que Mouffe (1999) entén com una politització forta, és a dir una combinació d'agonisme i antagonisme. D'un banda, com hem vist es produeix una traducció a la vida política institucionalitzada del dret a decidir que tot i tenir un comú denominador manté una diversitat d'interpretacions que el fa ser extremadament plural (agonística). De l'altra, el grau d'antagonisme que representa l'afirmació del dret a decidir en el context de l'Estat espanyol, qüestionant-ne la seva legitimitat[6], no només s'ha mantingut intacte al pas de la societat civil a la política institucional sinó que ha incrementat[7].

Ara bé, el pluralisme d'interpretacions del dret a decidir, deixant de banda la seva virtut com a prova de diversitat democràtica, també pot ser un obstacle de cara a la seva concreció en un full de ruta oficial. Per exemple, la interpretació que en feia l'Assemblea Nacional Catalana (ANC) no fou ni de bon tros compartida per tots els partits[8]. En seu parlamentària, aquesta diversitat de posicions es va fer palesa al debat i votació de la "Declaració de sobirania i el dret a decidir

del poble de Catalunya”[\[9\]](#). La resolució proposada per CiU i ERC finalment incorporà el terme “subjecte polític i jurídic sobirà” que els diputats del PSC no acceptaren, mentre la CUP-AE va optar per un “sí crític” també per raons relacionades amb el subjecte polític[\[10\]](#).

Conclusió

El divorci polític, sobretot a les democràcies liberals, acostuma a anar de la mà d’una presumpció de culpabilitat d’aquells que el demanen per una suposada manca de procediments democràtics i de liberalitat. Així, en termes comparats la càrrega de la prova de la secessió sol caure sobre els que la reivindiquen[\[11\]](#). Doncs bé, l’emergència del dret a decidir a la política catalana no es pot dir que compleixi aquesta descripció, ans al contrari, la seva pluralitat interna és més que evident. A més a més, si fem un cop d’ull a les interpretacions que se’n fan queda palès que l’unilateralisme és lluny de ser unívoc. Més aviat es tracta d’una afirmació de sobirania emmarcat dins les estructures actuals, si més no a nivell europeu. A hores d’ara no sabem on ens durà el dret a decidir. El que és evident és la centralitat que ocupa al debat catalanista i que la seva expressió haurà de trobar una sortida, ja que la mobilització ciutadana que el dugué al programa dels partits catalanistes resta a l’esguard de la seva concreció política.

Referències bibliogràfiques

Buchanan, A. *The morality of Political Divorce from Port Sumter to Lithuania and Quebec*, Oxford: Westview Press. 1991.

Guinjoan, M.; Muñoz, J. 'Accounting for Internal Variation in Nationalist Mobilization: Unofficial Referendums for Independence in Catalonia (2009-11)'. *Nations and Nationalism*. 2013. (forthcoming)

López, J. 'Del dret a l'autodeterminació al dret a decidir. Un possible canvi de paradigma en la reivindicació dels drets de les nacions sense estat'. *Quaderns de recerca*. n. 4. Centre UNESCO de Catalunya. 2011.

Mouffe, C. *El retorno de lo político*. Paidós. 1999.

Tarrow, S. *El poder en movimiento*. Los movimientos sociales la acción colectiva y la política. Alianza. 1998.

Notes

[1] CiU, ERC, PSC, ICV-EUiA i CUP-AE obtingueren 107 dels 135 escons del Parlament.

[2] En Jaume López (2011) ha definit el dret a decidir com a quelcom diferenciat del dret a l'autodeterminació. En tot cas el Parlament de Catalunya ha declarat en formulacions diferents la seva adhesió a aquest dret el 1989, 2008 i 2010.

[3] Aquest fet és força anòmal ja que les eleccions « regionals » solen considerar-se de segon ordre. Ens referim a les dades del Centre d'Estudis d'Opinió (CEO).

[4] La pregunta fou: *Està d'acord que la nació catalana esdevingui un estat de dret, independent, democràtic i social, integral a la Unió Europea?*

[5] La manifestació, convocada per Òmnium Cultural, aplegà més d'un milió de persones i representants dels partits que actualment incorporen el dret a decidir al seu programa sota el lema: "Som una nació. Nosaltres decidim".

[6] El passat 11 de gener la vicepresidenta del Govern espanyol Soraya Sáenz de Santamaría negà la legalitat i la legitimitat al dret a decidir de Catalunya i declarà que el seu Govern actuaria quan fos jurídicament possible (*Ara*, 11/1/2013).

[7] Amb un risc evident que la lògica antagonista "nosaltres/ells" s'apliqui també a la minoria de diputats que no defensen el dret a decidir, PP i C's, en comptes d'incloure'ls dins l'agonisme típic dels adversaris polítics.

[8] L'ANC proposà un triple compromís a tots els partits polítics catalans que anava més enllà del reconeixement de la sobirania del poble de Catalunya i proposava treballar de manera consensuada per l'Estat propi.

[9] http://www.parlament.cat/web/actualitat/noticies?p_id=129656021 (Accés : 23 gener 2013)

[10] Mentre el PSC va defensar que la declaració trencava la legalitat espanyola i proposà una resolució alternativa; la CUP-AE s'hi oposà, entre d'altres raons, per la manca de referències al conjunt dels Països Catalans. Finalment, cinc diputats socialistes abandonaren l'hemicicle a l'hora de la votació i la declaració fou aprovada per 85 vots a favor, 41 en contra i 2 abstencions.

[11] Vegeu la teoria de causa justa de Buchanan (1991).

